

Христенко Віталій Євгенович кандидат психологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології НУЦЗУ

Овсяннікова Яніна Олександрівна кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології НУЦЗУ

Khrystenko Vitalii candidate of psychological sciences, leading researcher of the Research Laboratory of Extreme and Crisis Psychology NUCZU

Ovsiannikova Yanina candidate of psychological sciences, senior researcher, senior researcher of the Research Laboratory of Extreme and Crisis Psychology NUCZU

НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО ТА ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Тези присвячені розгляду особливостей надання екстреної психологічної допомоги дітям, які волею долі опинилися в осередку надзвичайної ситуації. Зазначено, що діти є найбільш складною категорією з точки зору проведення заходів з надання їм невідкладної психологічної допомоги. Фахівцями науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології було проведено дослідження, щодо розробки дієвих методів і методик з надання екстреної психологічної допомоги дитині.

Ключові слова: екстрена психологічна допомога, дитина дошкільного віку, дитина молодшого шкільного віку.

Emergency psychological assistance to children in emergency situations of social and military nature

Thesis are devoted to the review of the features of emergency psychological assistance to children, who were in the focus of an emergency. It was noted that children are the most difficult

category to provide them emergency psychological assistance. Experts of Research Laboratory of the Extreme and Crisis Psychology provide a study of effective methods and techniques for emergency psychological assistance for child.

Keywords: emergency psychological assistance, a child of preschool age, the child of primary school age.

На жаль, в наш бурхливий час досить часто саме діти стають або свідками, або учасниками різних надзвичайних ситуацій (техногенного, природного, соціального та воєнного характеру).

За нашими спостереженнями, діти – це та категорія постраждалих, яка більшою мірою потребує психологічної допомоги та підтримки. Та є найбільш складною категорією з точки зору проведення заходів з надання їм невідкладної психологічної допомоги.

Дитина на відміну від дорослої людини, не є повністю соціалізованою особистістю, яка при «обранні» того чи іншого вектору поведінки орієнтується на цілу низку соціальних норм, релігійні уподобання, власний життєвий досвід. А також дитина не має здатності адекватно оцінювати все те, що з нею відбувається. Вона не несе відповідальності за власне життя та життя близьких людей [1, с. 368].

Крім цього, під час надзвичайних ситуацій діти особливо схильні до травматизму, хвороб, небезпеки втратити родичів і залишитися самотніми, безпорадними в великій масі людей. І тому потребують особливої уваги і турботи. Дитяча психіка, перебуваючи на тому чи іншому етапі формування і розвитку, дуже вразлива до різного роду стресів.

Найголовнішим є те, що постраждала дитина в умовах лиха є абсолютно незахищеною та розгубленою – головною в цьому випадку є тільки потреба в безпеці.

Для надання дієвої екстреної психологічної допомоги маленькому постраждалому безпосередньо в осередку надзвичайної ситуації нам необхідно у своїй роботі враховувати наступні етапи:

1. Повернення почуття безпеки.
2. Стабілізація психоемоційного стану дитини.

3. Виявлення домінантної складової в змісті отриманої психічної травми.

4. Профілактика виникнення та розвитку негативних психічних станів у посткатастрофний період.

Хотілося б звернути увагу на те, що без повернення почуття безпеки та стабілізації психоемоційного стану дитини неможлива ефективна допомога маленькому постраждалому. Тобто, надана психологічна допомога може виявитися безрезультатною, а в деяких випадках навіть нанести додаткову шкоду психічному здоров'ю дитині.

З урахуванням зазначених завдань екстремальний психолог має обирати ті чи інші форми та методи психологічної практики при організації та наданні екстреної психологічної допомоги постраждалим від надзвичайної ситуації дітям [2, с. 147].

Тому спираючись на вище зазначене, фахівцями науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України було проведено авторське широкомасштабне дослідження. Дослідження проводилося на базі дитячих садків, інтернатів, шкіл, гімназій міста Харкова.

У дослідженні брали участь діти двох вікових категорій. Перша категорія – це діти дошкільного віку (3-6 років). Друга категорія – діти молодшого шкільного віку (6-9 років).

Треба зазначити, що діти дошкільного віку та молодшого шкільного віку – це більш важкі категорії маленьких постраждалих через їх вже майже повне розуміння ситуації та неможливості в повній мірі висловити свої почуття. Також психолог повинен пам'ятати, що з дітьми такого віку досить складно встановлювати психологічний контакт.

Так, діти дошкільного віку досить чітко відчують відсутність безпеки. У дітей цього віку ще не досить розвинена здатність до логічного мислення і висловлюванню думок щодо можливості впоратися самотужки з ситуацією належним чином. У цьому віці діти найбільш сензитивні до переживань

близької людини (наприклад, матері) та дублюють її реакції на надзвичайну подію.

Що стосується *дітей молодшого шкільного віку*, то вони вже починають розуміти сутність того, що відбувається. Вони вже знають поняття втрати, здебільшого можуть оцінити ситуацію. Діти в цьому віці майже без утруднень виражають свої почуття [1, с. 384-385]. У цьому віці дуже помітно проявляються страхи і тривоги. Частина дітей придумують собі вигадані страхи, які зовні начебто ніяк не пов'язані з надзвичайною ситуацією. Інші ж можуть висловлювати бажання бути в курсі найдрібніших деталей того, що відбувається.

Отже, в ході нашого дослідження було виділено три групи страхів, які притаманні дітям дошкільного та молодшого шкільного віку.

1 група – це страхи, пов'язані з тваринами;

2 група – це страхи, пов'язані з казковими персонажами;

І 3 група – це страхи, пов'язані з загрозою для життя.

Таким чином, процес організації та надання екстреної психологічної допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій дітям має свої особливості та відрізняється від психологічної роботи з дорослою людиною, яка зазнала негативного впливу наслідків надзвичайної ситуації.

Основними завданнями психолога при роботі з дітьми є створення відчуття безпеки і захищеності, а також стабілізація їх психоемоційного стану в осередку лиха. Під час створення так званого «кола безпеки» для маленьких постраждалих необхідно враховувати їх страхи. В ході проведеного нами дослідження були виділені три блоки страхів, які притаманні дітям дошкільного та молодшого шкільного віку: страхи, пов'язані з тваринами; страхи, пов'язані з казковими персонажами; страхи, пов'язані з загрозою для життя.

Ігнорування цих виділених дитячих страхів найімовірніше призведе не до стабілізації психоемоційного стану постраждалої внаслідок надзвичайної

ситуації дитини, а до небажаних наслідків екстреної психологічної допомоги навіть до нанесення шкоди психічному здоров'ю маленькому постраждалому.

Література:

1. Оніщенко, Н.В. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти : монографія / Н.В.Оніщенко. – Х. : Право, 2014. – 584 с.
2. Кризова психологія [Текст] : навчальний посібник / За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – Х. : НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2010. – 383 с.